

**JEVREJSKI ISTORIJSKI MUZEJ
SAVEZA JEVREJSKIH OPŠTINA JUGOSLAVIJE
U BEOGRADU**

**IZLOŽBA
JEVREJI BEOGRADA
U PRVOJ POLOVINI XX VEKA**

Beograd, 7. jula 71a/1

Sredinom XIX veka Jevreji koji su u Beogradu živeli još od rimskih vremena postepeno se okupljaju u dve odvojene zajednice: sefardska (sastavljena od potomaka Jevreja proteranih iz Španije 1492. godine) i aškenaska (koju su činili Jevreji poreklom iz Poljske i drugih zemalja Srednje Evrope). Sefardska opština dobija prvi statut 1866. godine, a u to vreme i aškenski Jevreji stvaraju svoje prve institucije kao što su opština, sinagoga i groblje.

Jevreji su u XVI i XVII veku živeli na savskoj padini, a kasnije se naseljavaju na dunavskoj strani, na Jaliji, zatim na Dorčolu i Zereku. Tu su bile stare sinagoge, ritualno kupatilo (mikva), škola, opštinske kancelarije. Tu nastaju prva verska društva: »Oneg Šabat i Gemilut Hasadim«, društvo za obilježanje i negovanje bolesnih (zgrada ovog društva i danas postoji u Jevrejskoj ulici); »Rehica Gedola«, društvo za kupanje pokojnika i druga. Od mnogih humanitarnih društava najistaknutija su »Potpora«, društvo koje je stipendiralo dake zanatskih škola i studente; »Jevrejsko žensko društvo«, koje je za dorčolsku decu organizovalo zanatsku školu, obdanište i letovalište. Od kulturno-umetničkih društava bilo je poznato »Srpsko-jevrejsko pevačko društvo«, a postojala su i mnoga omladinska, sportska, radnička i nacionalna društva.

Aškenaski Jevreji imali su svoja društva kao što je »Dobrotvor«, humanitarno žensko društvo, a bilo je i mešovitih aškenasko-sefardskih društava. Aškenaska sinagoga i opštinske prostorije nalazile su se u Kosmajskoj ulici (danas Maršala Birjuzova) gde i danas postoji jedina beogradska sinagoga.

Beogradski Jevreji su početkom ovog veka postepeno napuštali patrijarhalni način života karakterističan za Jaliju i započeli su proces otvaranja prema svetu prihvatanjem modernog načina života. Jevrejska omladina je počela sticati veće obrazovanje, što je imalo za posledicu promenu u njenom ekonomskom i društveno-kulturnom položaju.

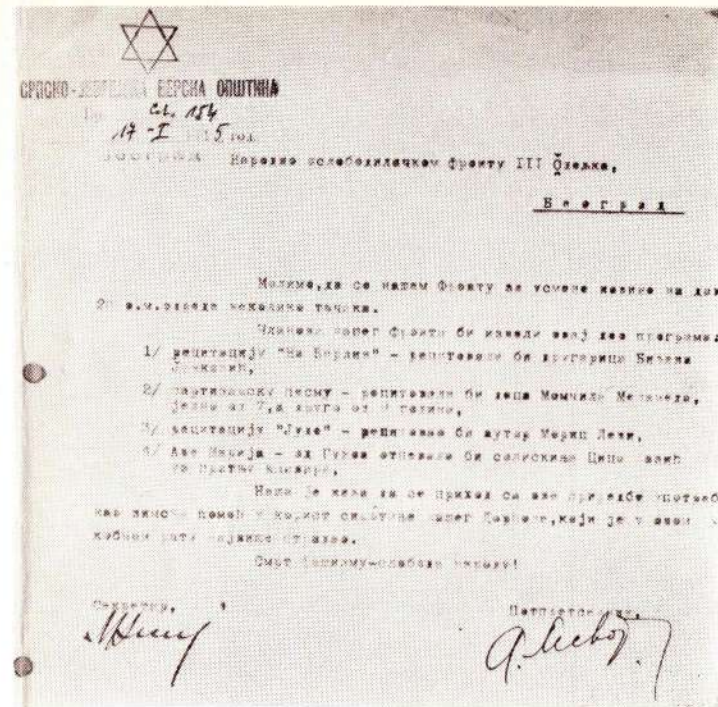
Iako su trgovina i zanatstvo i dalje najšire zastupljena zanimanja među beogradskim Jevrejima, oni se ne bave time isključivo kao ranije, već se usavršavaju i u drugim delatnostima.

Bilo je između dva rata u Beogradu Jevreja fabrikanta, bankara, menjača, hotelijera i dr. Nemali broj zanatlija imalo je svoje radionice — električarske, stolarske, limarske, obućarske, fotografske, optičarske itd. Nekoliko krojača i modistkinja imalo je u svojim radnjama modele koji su se u to vreme mogli naći samo u modnim metropolama Evrope.

Tu su i vlasnici piljarnica, mesara, kašer restorana i popularnih kafanica u kojima su pored već poznatih turskih specijaliteta sa roštilja, pripremana i razna jevrejska jela i poslastice.

Masovni odlazak na dalje školovanje po završenoj osnovnoj školi, pohađanje visokih škola i univerziteta, doveo je do znatnog porasta broja Jevreja lekara, advokata, inženjera, arhitekata, profesora.

Beogradski Jevreji su imali značajan udeo i u razvoju kulturnog života Beograda između dva rata. Od posebne je važnosti njihov doprinos novinarstvu, izdavačkoj delatnosti, slikarstvu, književnosti, muzici, glumi i baletu.

Širenje fašističke ideologije i produbljivanje ekonomske krize kod nas i u svetu uticalo je na jačanje nacionalne svesti i prodiranje socijalističke i marksističke misli u jevrejska udruženja i među jevrejsku omladinu. Usledio je proces masovnog pristupanja jevrejske dačke i studentske omladine naprednom pokretu. Mnogi Jevreji, kao članovi Skoja i KPJ, postaju istaknuti borci protiv reakcionarnog režima. Učestvuju i u španskom građanskom ratu.

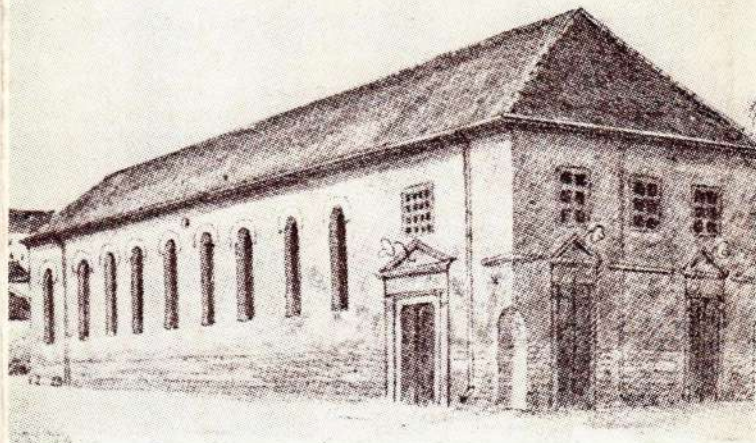
Posle bombardovanja Beograda 6. aprila 1941. godine, započela je nacistička okupacija Jugoslavije. Bio je to početak stradanja svih naroda Jugoslavije, a naročito jugoslovenskih Jevreja. Mnogobrojne antijevrejske naredbe, obeležavanje žutim trakama, hapšenja, ubijanja talaca, odvođenje u logore smrti — Topovske šupe, Banjicu, Sajmište — bile su prve mere koje je nacistički okupator počeo sprovoditi odmah po stupanju na tle ne samo Beograda, već i cele Jugoslavije. I pored svih okrutnih mera mnogi Jevreji su već 1941. godine stupili u oružanu borbu protiv okupatora. Ginuli su pojedinci i cele porodice, kao borci i učesnici narodnooslobodilačkog pokreta, ili kao žrtve fašizma. Mnogima se ni imena ne znaju, niti im se može utvrditi tačan broj. No, imena velikih jevrejskih revolucionara, narodnih heroja, požrtvovanost mnogobrojnih jevrejskih lekara u narodnooslobodilačkoj borbi, velik broj nosilaca Partizanske spomenice — sve to rečito govori o ulozi Jevreja u narodnooslobodilačkom pokretu. Od oko dvanaest hiljada Jevreja, koliko ih je živelo u Beogradu do 1941. godine, oslobođenje je dočekalo samo nekoliko stotina, vrativši se iz logora, borbe i izbeglištva.

Posle besprimernih stradanja i uništenja preživeli Jevreji su, zajedno sa ostalim beogradanima, učestvovali u obnovi svog grada i cele zemlje, kao i u obnovi svoje razorene jevrejske zajednice.

POVODOM PROSLAVE 40-GODIŠNJICE
OSLOBODENJA BEOGRADA I 40-GODIŠNJICE
OBNOVE RADA SAVEZA JEVREJSKIH OPŠTINA
I JEVREJSKE OPŠTINE U BEOGRADU

MOLIMO VAS DA PRISUSTVUJETE
OTVARANJU IZLOŽBE

27. oktobra 1984. godine u 12,00 časova

U pripremi izložbe korišćena su dokumenta, fotografije i eksponati iz Narodnog muzeja u Beogradu, Muzeja grada Beograda, Muzeja primenjene umetnosti, Muzeja pozorišne umetnosti, Filološkog Fakulteta — odsek za jugoslovenske književnosti, Univerzitetske biblioteke »Svetozar Marković«, Narodne biblioteke SR Srbije, Biblioteke grada Beograda i Biblioteke »Đorđe Jovanović« i iz mnogih privatnih zbirki. Svima se zahvaljujemo.

Postavka izložbe:

Milica Mihailović
Hedviga Bošković
Jovanka Veselinović

Saradnici na postavci:

Marko Živković
Predrag Kmezić
Milica Hasipi

Izložba će biti otvorena od
27. oktobra do 1. decembra 1984. godine

Stampa: »Srboštampa«, Beograd, Dobračina 6—8